

VALTU

KOLHOOSI JUHATUSE JA ÜHISKONDLIKE
ORGANISATSIOONIDE INFOLEHT NR. 8

APRILL 1988

Valtu sai neljakümneks

Eestlased on nimetanud ennast ammusest ajast maarahvaks ja oma keelt maakeeleks. Halvustavalt on eestlast nimetatud ka matsiks, kuid seda pole pahaks pandud ja meel-samini on oldud mats kui vurle. Kui maanimene peab pühaks pin-da, mis on teda toitnud ja katnud, kui ta on oma armastust maa vastu tööga tõestanud, siis on ta austust väärt.

29. veebruaril, kui tähistati Valtu kolhoosi asutamise 40. aastapäeva, austati inglise klubis maainimest — endisi kolhoosi asutajaliikmeid, neid, kes oma töö ja vaevaga rajasid täna-päeva Valtu majandi.

Pärast segakoori avalaulu ja lah-kunute mälestamist meenutas Tenno Teets möödunud aastaid.

Esimesed ühismajandid olid väi-kesed, igal külal oma kolhoos. Ini-mestel oli usku oma töösse — kol-hooside nimedki olid valitud opti-mistlikud: «Pidula», «Kevade», «Võit» jt. Esimesed kolhoosiaastad olid rasked. Vähe oli loomi ja põllu-töomasinaid, kuid vist küll kõige väiksem oli kolhoosniku töötasu.

1954 ühinesid väikesed majandid «Tee Kommunismile» kolhoosiks, esimeheks sai Viktor Tiidemann. Sel ajal oli kolhoosis liikmeid 164.

Arutati külviasju. Otsustati

— mehhaanikaosakonnal remonti-da vajaminevad traktorid ja haake-inventar 18. IV

— lõpetada kartulisorteerimine 10. V. Peaagronoomi vastutusel on kartuli ja viljaseemne kvaliteet

— lõpetada karjamaa-aedade pa-randus 5. V

Karjas oli 245 lehma ja piimaand 1397 kg. Teravili andis ligi 8 ja kar-tul 64 tsentnerit.

Elu läks edasi, töö jäi. Need, kes 40 aasta eest ühismajapidamist alus-tasid, pole enamuses enam kerge-jalgised ega singeselgsed. Aastad on teinud pead hõbedaseks ja vajuta-nud õlad madalamaks.

Staažikad ja austust väärivad ini-mesed kutsuti kokkutulnud rahva ette, et neid õnnitleda ja autasus-tada Valtu kolhoosi teenetemedali-ga. Ette astusid sotsialistliku töö kangelane, aukolhoosnik Emilie Laanemets, Lenini ordeniga autasustatud teeneline kolhoosnik Kaarel Kõrtsini, teenelised kolhoosnikud Richard Rannula, Vilma Lepikult, Artur Kauri, Laine Kõrtsini, Hugo Kõrtsini, Linda Laurimäe, aukol-hoosnikud Arnold Jõulu, Lennart Lepikult, Elli Tarkmeel, endised loo-makasvatatajad, praegugi veel oma lehma pidav Alvine Põdra, Oie Rannula, Emma Turu, põllutöölised, mehhanisaatorid ja paljud, paljud teised — kokku 110 inimest. Kõigile neile kuulusid juhatuse esimehe soojad sõnad, lilleõis, kooli tervitu-sed ning muidugi meeolukas kont-sert Valtu taitlejatelt.

AINO KONTKAR

— külviajal kestab tööpäev 12 tundi (mehhanisaatorid, teenindavad autojuhid). Algus kell 7.30. Töö kõi-gil nädalapäevadel, välja arvatud 1., 8., 15. ja 22. V. Vajaduse korral keh-testatakse pikendatud tööpäev ka teistele teenistustele

— mehhanisaatoritele ja neid tee-nindavatele töötajatele antakse ta-suta lõuna ja õhtuode Kui vaja, viiakse toit töökohale

— igapäevased dispetšernõupida-mised peetakse kell 16—17 peaagro-noomi ja peainseneri juhtimisel

— tasustatakse põhimääruse jär-gi, rakendatakse 20% lisatasu maks-mist

— fondide nappuse tõttu kehtes-tatakse tänava mõnele sõidukile kütuselimit.

Puhkus Gruusias

Alates 1. juunist on hea võimalus puhata päikesepaistelises Gruusias. Tuusiku kestvus on 12 ööpäeva ja see maksab 12, sõit sinna ja tagasi umbes 100 rubla. Toitlustamine on omal käel.

Ühes kuus saab puhata kaks va-hetust, see on 6 inimest korraga. Koos valtulastega puhkavad seal ka Kaiu kolhoosi töötajad. Inimeste teenindamiseks on buss, millega saab liikuda ja korraldada lühemaid eks-kursioone.

Tuusiku võib saada — preemiaks. Sel juhul on tuusik ja sõit majandi kulul

— 50% maksumusega (nii tuusik kui ka sõit)

— täiesti omal kulul

— töötajate lastele kuni 8klassilise kooli lõpuni on tuusik tasuta

— kui töötaja perekonnaliige töö-tab väljaspool majandit, siis on tuusiku hind 24 rbl.

Avaldused esitada varakult ame-tiühingukomitee esimehele. Osa-maks otsustatakse juhatuses.

GRETA KUTSAR

Piim 1. IV

Tegelik ja baasiline lehma kohta aasta algusest ja võrreldes möödu-nud aastaga

E. Novozilova

	1336	1412	+469	+504
H. Koor	1247	1331	+ 26	+ 17
V. Männiku	1182	1315	+ 24	+ 6
M. Perun	1199	1268	+299	+252
G. Põldme	1194	1241	+ 56	+ 4
V. Kraam	1097	1213	+ 40	+ 57
E. Laineste	1059	1176	+ 84	+ 80
A. Kallaste	1032	1174	+ 99	+112
E. Ostašnikova				

	1104	1165	+296	+321
E. Rand	978	1109	+130	+129
T. Laineste	961	1104	+ 13	+ 45
A. Juganson	939	1090	+115	+170
E. Vilistus	958	1061	+124	+132
H. Saare	996	1054	+405	+421
U. Eplik	977	1043	+137	+240
T. Ammermann				

	935	1004	- 48	- 49
E. Ammermann				
	914	988	-281	-311
S. Oispuu	795	848	-106	-122

Tööjaotusega laudas

A. Bortnik	1200	1303	+306	+351
M. Dederer	1159	1270	+ 40	+ 87
L. Jevremenko				
	1141	1242	+289	+343
Ö. Raag	916	1022	+ 49	+ 45
S. Puuorg	900	1005	- 63	- 76
D. Ananjeva	868	1001	+ 46	+ 80

KAS OLETE TUTTAV AIANDIS PAKUTAVAGA?

Kolhoosi aiandis ja taimeaias on kolhoosirahvale müüa piisavas ko-guses begooniataimi, püsillide, ilu-puude ja pöösaste istikuid ning muudki. Kui hakkate istutama, as-tuge läbi aiandist.

Mida ehitame

Enne kui läheme tänavuste plaanide juurde, pisut 1987. aastast. See oli mõneti rõõmustav.

1. Esimest korda Valtu kolhoosi ajaloos tegime majanduslikul teel ehitus- ja montaažitööd üle 12 miljoni, täpsemalt 1 206 500 rubla eest.

2. Hea ja väga hea hindega andsime üle väga tähtsad objektid: tsentraalkatlamaja, Hertu kartulipesula, Kumma kuivsilohoidla, Lau ühepere-elamu. Oigal ajal tulime toime farmide talvekorda viimisega. Kapitaalremonti tegime plaanitud 340 000 asemel 524 500 rubla eest. On paranenud tööde organiseerimine, varustamine ja distsipliin brigaadides.

Ekspluatatsiooni andmata aga jäi kaks Ingliste ja Hertu ühepereelamut, abitootmine ümber seadistamata, veski rekonstrueerimata. Vähe kasutasime brigaadi töövõttu, objektidel on halvenenud töö kvaliteet.

Majandi juhatus kinnitas kõigile tootmisharudele remondisummad, mille ületamine ilma juhatusse otsuseta on karistatav. Vastastikune kontroll ehitaja ja tellija vahel peaks tagama plaanide täitmise.

Nüüd aga konkreetsete objektide juurde. Allpool on antud majanduslikul teel ehitus-montaažitööde plaan tuhandetes rublades ja objektide valmimisaeg.

I — uusehitus

- Ingliste elektroodkatlamaja 50 1. IX 88
- Ingliste 3 peremaja «Toomas» 30 2 tk. 1. IV 88
- Hertu 4 peremaja koos pumbamajaga 50 1. VII 88
- Ingliste noorloomalauda heinaküün 40 1. VIII 88
- Aiandis abihoone rekonstrueerimine 50 31. XII 88
- Hertu kuivsilohoidla 40 1. VIII 88
- Veinitsehhi ümberseadistamine 30 1. V 88
- Keskuse tsentraalpumbamaja trassidega 60 1. VII 88
- Puidukuivati 50 1. VII 88
- Saun ja võimla 120 katuse alla ekspl. I kv. 90
- Teede ja platside asfalteerimine 60 1. XI 88

Kokku I 620

II — kapitaalremont

- Ingliste mõisa rekonstrueerimine 120 katuse alla, soe sisse, ekspl. 90
- Ingliste šahtkuivati vundament 10 VII 89
- Ingliste töökoja platsid ja pesuetaad 40 ekspl. 91
- Piima ja liha müügi punkt keskuses 5 jaanipäev 88
- Saevski ja puidutöökoja seadistus 20 1. VII 88
- Kasvuhooned 10
- Veski rekonstrueerimine 20 1. X 88
- Lau kruusapurusti 10 1. VII 88
- Silohoidlate remont 20
- Staadioni mänguväljaku rekonstrueerimine 20
- Jõusöödahoidla vundament 10 1. VII 89

- Keskuse masinakeskus 20 1. X 88
- Segusõlme ja tsemendihoidla rekonstr. 25 ekspl. 89
- Farmide remont 80 talvekorda 1. X 88

- Muude tootmishoonete remont 70
- Elamute remont 50
- Sotsiaal- ja kultuuriobjektid 20

Kokku II 550

Kokku majanduslikul teel 1 170 000 Rapla KEK

- Ingliste 18 krt. elamu 211 1. XII 88
- 18 krt. elamu välisvõrgud 77 1. X 88
- Ujula keskuses 20 ekspl. I kv. 90
- Kapitaalremont 6

Kokku 314 000

Nagu näeme, on plaan väga pingeline, seda eriti esimesel poolaastal. Tingimusteta tuleb täita mahud Ingliste osakonnas, et saada jagu viisaastaku võlgnevusest. 1988—90 tuleb seal teha ehitus- ja montaažitööd 1,5 miljoni rubla eest.

Ehitusjaoskond teeb omalt poolt kõik, et tagada tänavuse plaani täitmine.

AIMUR PAILK,
ehitusjaoskonna juhataja

Eeskujulikud õppurid

Vanemad ja kogu majandi kollektiiv tunneb rõõmu kohusetundlikest lastest, kes edukalt õpivad ja toovad koju häid hindeid. Poolaasta kokkuvõtete järgi õppisid hindele 5 Piret Lepikult, Maive Peterson, Kairi Kurisoo, Kadre Laurimäe, Helen Reino, Önnela Sepman, Taavi Teets ja Mari Ellermaa.

Hindele 4 ja 5 õpivad Raili Vaarpuu, Taivo Jõulu, Peep Lepikult, Marge Peterson, Inga Lazareva, Katrin Rassmann, Olga Bortnik, Raino Bortnikov, Rain Helin, Kadri Kruusaauk, Reelika Nipernaado, Raido Pikinen, Monika Riisenberg, Raido Rökk, Kaupo Toht, Olev Akatsonok, Erik Akatsonok, Kati Kio, Kelly Koor, Marian Laurimäe, Alar Läll, Heiki Mahlakas, Kristiina Olju, Kristel Paik, Janek Pärnsalu, Piia Laurimaa, Airi Lohk, Erki Mahlakas, Kersti Piigli, Hindrek Kio, Eero Sepman, Koidu Archipov, Kadri Kask, Tiit Leier, Sirlil Paik, Merle Nõmmik, Kristiine Rungi, Taili Sulu, Helle Sussi, Heiti Vahtra, Priit Kivik, Ermo Lõhmus, Anne-Liis Kodu, Kaire Kruusaauk, Indrek Rahu ja Rein Reino.

Kolhoosi juhatus ning partei- ja ametiühingukomitee tänavad teid heade ning väga heade hinnete eest ja soovivad, et teil jätkuks ka edaspidi tahtekindlust ja töökust hoida kõrget õppeedukust. Täname ka lapsevanemaid, kes on kasvatanud suure vastutustundega töökad lapsed.

Kolhoosi juhatus
Parteikomitee
Ametiühingukomitee

I kvartali parimad

Autojuhid

Heldur Lukas
Rein Vaarpuu
Olga Taling
Noorloomatalitajad
Andres Kõrtsini
Leidi Kidra

Seatalitajad

Asta Saar
Helga Koppelmann
Meeta Piir

Traktoristid

Zoja Nuus
Ivan Karlitšuk
Rein Liharadov
Uno Valdbrit

Arvo Mürkhain, traktorist 4. I 88
Kuldar Pärt, ehitustöeline 4. I 88
Raili Seidla, aiandi tööline 12. I II
Heiki Voolmaa, metsatöeline 26. I 88
Helmi Raudkats, lüpsja 10. II 88
Urmas Joakit, sigalase sööda-
valmistaja 10. II 88
Jaan Anni, hoiuplatsi
meister 10. III 88

Parteikomitees

Komsomolitöö juhtimisest andis aru komitee sekretär Peeter Volke.

Märgiti, et noored võtavad agaralt osa taidlusest ja spordist, kuid alati ei toetata nende taotlusi ürituste korraldamisel. Rajooni maanoorte kokkutulekul osalejaid ei ole veel registreeritud. Vähe on kommunistlikke noori rahvamalevas. Peoõhtuil peaksid noored ise korda hoidma.

Valtus on üle 70 ÜLKNÜ liikme, keda võiks koondada huvitavate ürituste klubisse. Majandi juhtkond toetab seda. Noored perekonnad võiks majade juures mänguväljakuid rajada. Komsomolikomitee üritus võiks olla noortöölise päev, mulu jäi see ära, ka peaks komitee tutvuma noorte perede elamistingimustega ja vajaduse korral tõstama küsimuse juhatusele.

Kinnitati juhtivtöötajate esinemisgraafik poliitpäevadel. Otsustati leida võimalus luua otsesidemed Saksa DV Schwerini ringkonna mõne majandiga.

TEATED

Miilitsa piirkonnainspektor Toivo Padjus võtab vastu kodanikke teisipäeviti kell 9—12 kolhoosi kontoris.

*

Elanikele müüakse põrsaid 18. mail ja 22. juunil Kumma seafarmist kell 9—10. Kaasa võtta limitkaart. Tasumine kohapeal.

Möödunud meenutades

See jalg on ikka õigel teel, mis adra taga käib. — See rahva suust tulnud ütlemine maksis minevikus ja ega ta praegugi vale ole. Need adra taga astujad on omal nahal tunda saanud kõike, mis kollektiivseerimisega kaasas käinud. Oma suure tööga soetatud põlluharimisriistad ja masinad andsid nad kolhoosi, loobusid oma hobustest ja veistest. Mõni võib-olla läks kolhoosi heameelega, aga minu arvates tegi enamus seda vastu tahtmist, häda sunnil.

Nemad olid läbi ja lõhki täielikult isemajandavad põllumehed. See, kes ei mõistnud oma talu majandada, oli laisk või saamatu ja jäi pankrotti. Kui palju silmavett valasid need pereemad loomade ühis-karja viimisel! Need olid nagu oma pere liikmed. Loomade ja inventariga võeti ühismajandisse kaasa se-sama peremehe tunne ja omakspida-mine, mis oli valitsenud taluski.

Kes oli olnud enne kõva töömees, oli seda ka kolhoosis. Loodritele vaadati viltu ja ega sõnasõjadki tulemata jäänud.

Talus oli tööpäev jaotatud kolmeks söögivaheks. Nüüd tehti päev pooleks. Hommikul kell seitse algas töö ja kesus kella üheni. Siis peeti kaks tundi lõunat. Mehed said silma loo-jagi lasta, aga naised pidid koju lippama lõunasi talituse tegema. Ohule mindi suvel üheksa paiku. Nii kujunes tööaja pikkuseks päevas kümme kuni üksteist tundi. Ega keegi nurisenud pika päeva pärast, sest talus oldi sellega harjunud.

Meenub üks 1953. aasta augusti-õhtu. Meil käis parajasti rukkima-sindamine. Ilm oli ilus ja tööd tehti päikese loojumiseni. Jäime veel brigadir Vahtmäe Alfredi ja masi-nist Veersalu Heintsiga päeva kok-kuvõtet tegema. Järsku vupsasid nurga tagant välja kaks «Pobedat» ja puistasid lagedale mitu rajooni asjameest. Need kukkusid riidema, et miks masin seisab, kohe käima panna. Heints panigi masina uuesti käima. Käis küll, aga töö ei edene — inimesi pole. Kamandati siis masin uuesti seisma ja mingi meie Alfrediga inimesi tööle tagasi kut-suma. Läksime — iga koju. Seekord pääsesime kergelt, Raplasse kohvile ei kutsutud.

Algusaastail saime töödega hakka-ma. Meil Inglise oli kolm brigaadi. Kui hakkasime kartuleid võtma, tuli-d kõik põllule, kes veel kõndida jõudsid. Nii oli igas brigaadis kar-tulinoppijaid 20—30.

Aastad möödusid. Osa inimesi, peamiselt nooremad, läksid ära kodust ja kolhoosist parematele jahi-maadele. Vanad nõudis endale vika-timees. Rahvast jäi ikka vähemaks ja vähemaks.

Inglise oli talusid kokku 147. Neis oli tööjõulisi inimesi keskmiselt 385, lapsed peale selle. Aher-vare on järele jäänud 29 talust. 39 talus elavad ainult pensionärid, töökäijaid seal ei ole. 24 talu on kolhoosis mittetöötavate pärijate

või nende poolt müüduna võoraste valduses. 8 talu on praegu tühjad. Ja ainult 47 talus elab 67 töökäijat.

Kortereid on majand ehitanud 28 ja neist käib töö 29 inimest. Uutele kruntidele on individuaalmaju ehi-tatud 3 ja töö käib neist praegu 3 inimest. Niisiis käib endise «Võidu» territooriumil töö 89 inimest. Talu-dega võrreldes on see 253 inimese võrra vähem.

Aga tänu nendele 89 ja uuele aja-kohasele võimsale tehnikale ollakse töödega enam-vähem järjel. Võib öelda, et ei ole ka peremehe tunne täiesti kadunud: püütakse ikka teha nii hästi, kui saab. Vahepeal, kui väljastpoolt õpetajaid ja kamanda-jaid liiga palju tikkus olema, läksid asjad mõneski suhtes kehvemaks. Nüüd aga on juhtiv personal tuge-va ja töötegemiseks vastava kooli-haridusega ning majand läheb tõesti ülesmäge.

Pea veel kord tuleb meelde neid, kes 50ndail aastail töötasid peaaegu ilma palgata, peremehe tun-dega, ikka lootes, et küll elu läheb kord paremaks. Nad on auga teeni-nud välja selle pensioni, mis hilise-mate pensionidega võrreldes on hoopis väike.

Müts maha teie ees ja suur tänu tehtud töö eest!

LENNART LEPIKULT,
pensionär

Minu tööaastad kolhoosis

Tulime perega 1951. aasta sügisel kolme majandi — «Ühiselu», «Ühi-ne Lau» ja «Pidula» ühinemisel moodustatud «Võidu» kolhoosi.

Abikaasa kutsuti «Võitu» agro-noomiks töötasuga 30 normipäeva kuus. Vahetevahel tegi ta sporti ja siis sai veel vähem. Viieliikmelisele perele jäi sissetulek kasinaks. Noo-rim poisid oli pooleaastane. Hakkasin kodu lähedal töö käima ja normi-päevi korjama. Koduküüni oli vee-tud villi. Esimene töö oli selle ma-sindamine detsembri-jaanuari kül-maga. Põldude pealt korjasin reele rõuguredeleid. Onneks oli lund alla põlve.

Märtsis 1952 pani juhatus mind laborandiks. Endine meier näitas ette ja hiljem olid mõned semina-rid, kõige pikem nädalane Tallinnas, kus olid ka eksamid. Proovide jaoks oli vana pakkekast, klaasiribad va-hel. Lasin onupojal uue kasti teha, kus iga proovipudel oli omas sahtlis, ja abikaasa valmistas vanast pek-sumasina puusõelast stendi. Lehma oli 14—15 laudas. Kus asus üks grupp, 14—15 lehma, sinna lippasin jala, kast kaenlas. Kus aga oli roh-kem gruppe koos, nagu Võsa ja Lau, seal käisin talvel hobusega ja suvel laenatud jalgrattaga. Hiljem ostsin mehe komanderingurahadega ratta.

Kell kolm tuli soojast voodist tõusta, sest neljast hakkasid vara-semad naised lüpsma. Väikeste grup-pide proovid jõudsin päeval ära te-

ha ja õhtul jälle järgmisse lauta li-pata. Suurematega, nagu Võsa, jäi üks päev vahele, ei jõudnud õhtul minekuajaks valmis. Tasu sain 25 normipäeva. Kaks nädalat läks ti-hedalt proovidega, peale selle pabe-ritöö.

Normipäeva tasu oli, kuidas ku-nagi. Eks oma kirjak ja seapõrsas aitasid laste toidulauda katta. Leiba-saia küpsetasin ise, võid ja juustu sai koorejaamast tellida, poodi nagu polnudki asja. Ei olnud ka raha, millega poodi minna. Hiljem, kui seda natuke maksti, siis saime ainult kassa sissetulekuorderi kontsi kord tsemendi, silikaadi, saekaatri tasu jne. eest seepärast, et abikaasa julges hakata endale kodu rajama.

Laborandiks olin 7 aastat. Sellesse aega mahtus igasuguseid ekspe-riimente. Kord pidi üks grupp olema kõrge toodanguga ja sellele hoiti paremad suutäied. Tubli talitaja käe all lüpsis see küll üle 6000 välja. Peadeplaani täiteks osteti «Uuest Elust» praaklehmi, kes varsti liha-kombinaati viidi. Suurim õnnetus oli lüpsikarja väljalangemine brut-selloosi tõttu, mille sai Võsa kari naabermõisa pullide ringikolamise tõttu.

Laborant olin seni, kuni sündis neljas poeg, ja siis sündis ka viies. Nende kõrvalt tegin mitmesuguseid töid. Vántasin viljasorteeris, lapsed sealsamas, või tegin hobusega trans-porditöid, poisid koorma otsas. Vedasime heinakorviga suhkrupeeti. Koorem sai suur ja maa oli pehme, mistõttu hobu ei tõmmanud pai-gast. Loopisime poistega poole koor-mat maha, ja siis ruttu sigalasse.

Ühel varakevadel anti praeguse kontorklubi juures majatäis tibusid talitada — 1000 lindu. Maja kütta, allapanu vahetada, kartulid ja lõp-nud loomad keeta. Orast käisin ruk-kipõllul noppimas. Väiksemad poisid olid kohe tibusid hulgas ja vaata-sin hirmuga, et astuvad mõne laiaks. Järgmisel aastal anti teine maja veel ja nii tuli talitada kokku 2000 tibu. Kanad kasvasid kenad ja hak-kasid neljakuuselt munema. Kuked viidi kombinaati, kanad kanalasse. Sain viis rubla preemiaki. Järgmi-sel aastal hakati kontorklubi ehitama ja tibusid majad veeti muiale.

Ühel jaanuariõhtul, see oli kol-mekuninga laupäev 1965, tuli esi-mees meile ja pani võtmed lauale, et homme hakaku ma laohoidjaks — endisel on kopsud haiged, läheb san-natooriumi. Hakkasigi — ei üle-andmise inventuuri ega miskit. Ta-gavarasodest taipasin väga vähe ja naftabaas oli ka kuidagi armetu: mahutid väiksed ja ämbriga ta-ki-mine, aga see-eest kodu lähedal. Kui endine laohoidja tagasi tuli, anti mul valida, kas lähe metsa-vahiks või laohoidjaks. Jälle said poisid kaalukeeleks — kes teab, millega nad kodus hakkama saavad selle ajaga, kui mina metsas olen.

Pidasin neid ladusid ühinemiseni «Tee Kommunismile» kolhoosiga. Siis jäi haigeks teraviljalao hoidja ja minule tuli töömahtu juurde. Ladusid ma siis hoidsin kokku 22 aastat, kuni jäin pensionile.

VILMA LEPIKULT,
pensionär

Kodukandi radadel

Tänahest infolehest saab alguse pikem artiklisari, milles tutvustatakse Inglise ning selle ümbruskonna Hõreda, Pae, Lau ja Paluküla kujunemist aegade hämarusest tänaseni. Mõne sündmuse täpsemaks ja ilmekamaks kirjeldamiseks on põigatud ka kaugemale. Järgnevalt ilmuma hakkav ülevaade ei pretendeeri absoluutsele ajalooliste faktide õigsusele, sest rahvasuus põlvest põlve edasiantud sündmused on tihti peale osutunud ainult legendideks.

Põhilise osa informatsioonist olen saanud eelmisel aastal manalasse vajunud tuntud ja teeneka pedagoogi ning innuka kodu-uurija **Ants Kruusimäe** koostatud kolmeköitelisest käsikirjast «Juuru kihelkonna ajalugu», mis praegu asub Maatra Talurahvamuuseumis. Suur tänu muuseumi töötajatele, kes materjali hankimisel lahket abi osutasid!

*

Inglise asub Keila jõe ülemjooksul 6 km Juurust lõunas. Varasema asustamisajaloo kohta pole seni piisavalt andmeid. Muinasajal oli see piirkond nähtavasti asustamata, sest Taani hindamisraamatus teda märgitud ei ole. Rahvaarvu kasvades asustati pikkamööda ka siinsed võsastunud alad ja 1456 ilmub esimest korda allikatesse siin asuva küla nimi — Leppick. Aga juba 70 aastat hiljem, 1526, on Leppicku küla asemele tekkinud samanimeline mõis (saksa k. Haehl). Koos küla hävimisega kadus ajapikku ka Leppicku nimi. Inglise nime saamisest pajatab rahvajutt järgmist. «Vanasti kuulunud siinne mõis Pirita kloostrile. Mõisapõldudel töötanud kloostrinunnad, keda rahvas ingliteks kutsunud. Selle järgi hakatud üht nunnade haritud põllutükki Inglise väljaks nimetama. Hiljem saanud Inglise Inglise ja see nimi kandunud üle tervele mõisale.»

Muistend muistendiks, kuid faktid kõnelevad teist. Pirita klooster tegutses 1407—1577, Inglise mõis asutati 1526. Selle lühikese aja jooksul, mil klooster ja mõis eksisteerisid, valdas mõisa kindel omanik. Keskajal kuulusid küll kihelkonna läänepoolsed alad — Purila, Seli, Saare-mõisa, Järlepa ja Pae — lähemat või pikemat aega Pirita kloostrile valduste hulka, kuid Inglise kohta pole selliseid andmeid leitud. Muidugi ei ole välistatud, et mõis õige lühikest aega võis kuuluda rendilepingu alusel kloostrile. Ent peab meele pidama, et Pirita oli segaklooster ja väljapoole tööle lubati ainult munki. Siit järeldus: inglid pole kunagi Inglise pargis promeneerinud ega põllul tiibu lehvitanud.

Aga kust siis ikkagi tuli Inglise nimi? ENE III köites väidetakse, et paik saanud nime Engduse nimelise mõisniku järgi. Ent ka siin võib kahelda, sest Engdes ja Inglise on kõlalt üpris kaugel ja Inglise mõis kuulus Reinholt Engdesele aastail 1694—1726, seega ainult 32 aastat.

See on liialt lühike aeg uue kohanime kujunemiseks, pealegi olid need tapvalt rasked Põhjasõja aastad. Võib-olla leitakse edaspidi mõni veenvam seletus.

Kuni kodanliku maareformini 1920. aasta algul tähistas Inglise nimi ainult kitsalt piiritletud paika — mõisa. Inglise-nimelist asulat pole seal kunagi olnud. Mõisale kuulus ainult 2 perekat küla: Lau ja Paluküla. Alles pärast maareformi, kui endised mõisamaad tükeldati ja mõisapõldudele tekkisid uued talumajapidamised, moodustus neist uus administratiivne üksus — Inglise asundus. 1975 asendati asunduse mõiste küllaga.

Inglise nime on aidanud säilitada ka kohalikud haldusüksused. Alljärgnevas on antud andmed kohaliku haldusüksuse kujunemisest läbi aastakümnete.

Esimesed talurahva kogukonnad (vallad) moodustati mõisakogukondade piires juba pärast pärisorjuse kaotamist 1816. Sellest alates on Inglise kogukonna haldusüksus läbi teinud alljärgnevad etapid:

1816 (laiendatud õigusega 1866) — Inglise vald, mille koosseisu kuulusid Lau ja Paluküla

1891 Inglise liideti Juuru vallaga

1907 moodustati taas Inglise vald endistes piirides pluss Hõreda mõisa valdused

1939 liideti Inglise vald taas Juuruga, kusjuures Kädva küla arvati Käru ja Paluküla Kehtna valla koosseisu

1945 moodustati Juuru valla koosseisu kuuluv Inglise külanõukogu

1954 see likvideeriti ja liideti Juuruga

1972 viidi kõik alad Kehtna külanõukogu koosseisu.

Kuna paljudes dokumentides nimetatakse mõisa ainult saksakeelsete nimedega, siis pole liigne selle mõningaid vorme jälgida. Inglise mõisa saksakeelne nimekuju on aegade vältel mõningal määral muutunud: 1586 — Hehl, 1782 — Hääl, 20. saj. algul Häel.

Veidi lähemalt mõisast. Ehitusajalooliselt seisukohalt lähtudes võib seda lugeda üheks huvipakkuvamaks Lõuna-Harjumaal. Nagu eespool mainitud, pärinevad esimesed kirjalikud andmed aastast 1526. Keskaegsele arhitektuurile omaseid jooni võib leida veel ainult peahoone võlvkaartega keldriruumides. Praegune hoone tervikuna jää oma mõõtmetelt esialgselt alla. Tänaeni säilinud hoonestus pärineb 18. sajandi keskpaigast. Sajandi alguse fotodelt on näha, et ühekorruselise

harrastemaja keskosa oli varem kaetud barokse kupliga.

Aastast 1724 kuni Oktoobrirevolutsioonini kuulus mõis Staalide perekonnale. 18. sajandi lõpul, nagu selgub tollase omaniku Fr. von Staali kirjavahetusest Venemaal ohvitseridena teeninud poegadega, on ette võetud suuremad ehitustööd. Muu hulgas pikendati hoone läänetiiba, võttes selle suures osas kasutusele ajastule vastava ballisaalina. Väiksemaid ümberkorraldusi võeti ette ka 19. sajandil, mil ehitati põhjapoolne tiib. Mõisas on tegutsenud 6-kl. algkool ja 8kl. kool. 1. septembril 1974 langes kool järjekordse kampaania, väikeste maakoolide likvideerimise ohvriks. Aastast 1974 kuni põlemiseni 1984 kuulus mõis Rapla spordikoolile.

1905. aasta sündmused möödusid Inglise suhteliselt rahulikult. Mõisahoone jäi ülestõusnute poolt maha põletamata. Miks? — Sellest veidi hiljem. Ülestõusnute ohvriks langes piiritusvabrik, kust märjuke lasti jõkke ja veinikeldris jäid pudelitest järele vaid killud. Ülestõusnute lahkudes hakkasid mõned kohalikud teomehed viinavabriku ja veinikeldri jääkidest pidu pidama.

Ränk kahjustus tabas mõisahoonet 1984, mil spordikooli järjekordse treeninglaagri lahkudes hakkas mõne aja pärast teise korruse akendest tõusma suitsu... Varemets hoone täieõiguslikuks valdajaks sai Valtu kolhoos.

Arhitektuuriansamblit kui ajaloolist tervikut täielikult taastada pole enam võimalik, kuna mõisa keskuse on juurde ehitatud uusi hooneid vastavalt tänapäeva vajadustele. On muudetud mõisa keskust läbiva maantee asukohta, tervikuna aga kogu endise keskuse struktuuri. Et tulevikus tekiks arhitektuurne tervik, tuleb mõisahoonete restaureerimisel arvestada ka regulaar- ja vabaplaneeringuga parki, puisteid — seega kõike, mis keskuse planeeringust on säilinud.

Kuna tegemist on riikliku kaitse all oleva arhitektuurikompleksiga, siis igasugune ehituslik tegevus peab lähtuma eesmärgist taastada mõisa peahoone ja anda sellele tänapäevaseks vajalikud funktsioonid, kusjuures peab säilima ajalooline arhitektuur. Mõisa põhifunktsioonid tulevikus: põhikorrusel 4kl. algkool ja lasteaia noorem rühm koos teenindava personali ruumidega ning komplekstallimuste vastuvõtu punkt. Katusekorrusel asuvad lasteaia vanema rühma ruumid, raamatukogu, samuti kooliväliseks tegevuseks mõeldud ruumid. Keldrikorrusele on projekteeritud eraldi sissepääsuga osakonna söökla ning köök.

AARE HINDREMÄE

(Järgneb)

Vastutav toimetaja ENDEL MALTSAR

Valtu kolhoosi infoleht. Toimetus: 203500 Rapla rajoon, Rapla sidesõlm, telefon 62 621. Trükiarv 600. Tasuta. Tellimuse nr. 1536. Maht 0,5 trükipoognat. Rapla Trükikoda. Rapla, Kalda 2.